

ΤΙ ΕΙΠΩΘΗΚΕ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ
Η ελληνοτουρκική σύγκρουση:
Διλήμματα ασφαλείας ή αποτροπή;

Το Ινστιτούτο Διεθνών Οικονομικών Σχέσεων (ΙΔΟΣ) που έχει ιδρύσει ο Σύνδεσμος ΑΕ και ΕΠΕ, με αφορμή την έκδοση του βιβλίου «Εξωτερική Πολιτική της Ελλάδας-Επιλογές και Προσδοκίες στον 21ο αιώνα», σε επιμέλεια Εκάβης Αθανασοπούλου, Χαράλαμπου Τσαρδανίδη και Ευστάθιου Φακιολά, διοργάνωσε διαδικτυακή συζήτηση στις 4 Οκτωβρίου 2021 με ομιλητές τον κ. Κώστα Υφαντή, Καθηγητή Πανεπιστήμιο Αθηνών και κ. Ευστάθιο Φακιολά, Επίκουρο Καθηγητή, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Συντονιστής της συζήτησης ήταν ο Διευθυντής του ΙΔΟΣ, Χαράλαμπος Τσαρδανίδης.

Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, διακρίνουμε σφαίρες πολέμου και σφαίρες σύγκρουσης. Η έννοια της σύγκρουσης περικλείει αντιπαραθέσεις, διπλωματικές κρίσεις και εντάσεις. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά παρατηρούνται και στις ελληνοτουρκικές σχέσεις μετά το 1974. Ο κ. Φακιολάς επισήμανε ότι το κρίσιμο σημείο είναι η αντίληψη και η ερμηνεία της απειλής. Το δίλημμα ασφαλείας απορρέει από το αίσθημα φόβου. Τα κράτη (όπως και οι άνθρωποι) φοβούνται το ένα το άλλο καθώς μπορούν να προκαλέσουν τον πόνο ή τον θάνατο και ταυτόχρονα αλληλεξαρτώνται για να καλύψουν τις ανάγκες τους. Η αβεβαιότητα και η δυσπιστία μετατρέπει το πρόβλημα ασφαλείας σε δίλημμα ασφαλείας. Τα μέτρα που λαμβάνει, λοιπόν, το ένα κράτος για να διασφαλίσει την ασφάλειά του γίνονται αντιληπτά ως απειλή από το άλλο κράτος, το οποίο προβαίνει σε ενέργειες θωράκισης της ασφαλείας του, προκαλώντας ένα σπινάλ δράσης-αντίδρασης. Αυτό που διακρίνει το δίλημμα ασφαλείας από την αποτροπή είναι η αντίληψη της απειλής. Στο δίλημμα ασφαλείας αρχικά ο ένας δεν αντιλαμβάνεται τον άλλο ως εχθρό. Στην ελληνική περίπτωση πρόκειται για αποτροπή, καθώς η ελληνική πολιτική ηγεσία και κοινή γνώμη αντιλαμβάνονται τις ενέργειες της Τουρκίας όχι μόνο ως προκλήσεις ή κινδύνους αλλά και ως απειλή. Συνεπώς, το ζήτημα της ερμηνείας από την ελληνική πλευρά έχει επιλυθεί. Δεν υπάρχει πλέον δίλημμα ερμηνείας (dilemma of interpretation). Πρόκειται για μια απειλή και η αποτροπή είναι η απάντηση. Η Τουρκία επιδιώκει μέσα από τις απειλές και το όραμα της «Γαλάζιας πατρίδας» να αναδειχθεί σε μια ανερχόμενη περιφερειακή δύναμη χωρίς όμως (απαραίτητα) να αποσκοπεί στην κατάληψη εδαφών.

Για τη στάση της Ελλάδας, ο κ. Φακιολάς εντοπίζει μια βραχυκύκλωση σε σχέση με τους σκοπούς και τις πολιτικές στρατηγικές. Διακρίνει δε τρία πεδία πολιτικής: α) φύλαξη και προστασία του status quo και αναγνώριση μόνο της διαφοράς οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας, β) ειρηνική επίλυση των προβλημάτων με την Τουρκία. Η πολιτική αυτή εκδηλώθηκε στο Ελσίνκι. Ο τότε πρωθυπουργός Σημίτης επεδίωξε τη διαμόρφωση μιας στρατηγικής αποτροπής αλλά και συμπλήρωσής της. Η συμπλήρωση αυτή αντικατοπτρίζεται στην προσέγγιση με την Τουρκία και την διαβεβαίωση (reassurance) ότι η Ελλάδα δεν έχει επιθετικές βλέψεις, γ) διαπραγμάτευση όλων των ζητημάτων με την Τουρκία. Η Ελλάδα κινείται σε μια λογική μεταξύ

των δύο πρώτων πολιτικών. Η στάση αυτή κατά τον κ. Φακιολά δημιουργεί προβλήματα στις στρατηγικές επιλογές της χώρας. Πρέπει η Ελλάδα να επιλέξει μια στρατηγική. Αυτό προϋποθέτει, ωστόσο, συναίνεση και πολιτική βούληση. Για την περίπτωση ενός θερμού επεισοδίου μεταξύ των δυο χωρών, ο κ. Φακιολάς εξέφρασε την εκτίμησή του ότι η Ελλάδα θα έχει τη διπλωματική και πολιτική βοήθεια των Ευρωπαίων εταίρων για να μη προκληθεί σοκ στις αγορές λόγω της συμμετοχής της Ελλάδας στη ζώνη του ευρώ. Συνεπώς, η συμμετοχή στο ευρώ θα πρέπει να θεωρηθεί ως ένας πολλαπλασιαστής ισχύος στο πεδίο της ελληνοτουρκικής αντιπαράθεσης. Ωστόσο, η ικανοποιητική άμυνα της Ελλάδας δεν διασφαλίζεται παρά με την ανάπτυξη μιας πειστικής στρατιωτικής δύναμης αποτροπής. Στο ζήτημα της ανάπτυξης μιας εγχώριας πολεμικής βιομηχανίας ο κ. Φακιολάς υποστήριξε ότι Ελλάδα πρέπει να επιδιώξει την εγχώρια παραγωγή, οριοθετώντας την ωστόσο. Μόνη της έχει την δυνατότητα, με τη συνδρομή ερευνητικών φορέων, να κατασκευάζει «μικρά όπλα» (“small weapons”). Για μεγαλύτερα οπλικά συστήματα π.χ. κατασκευή φρεγατών είναι απαραίτητες οι συμπράξεις.

Ο κ. Υφαντής επισήμανε ότι ιστορικά η Τουρκία μπορεί να χαρακτηριστεί ως μια μη ικανοποιημένη χώρα από το status quo. Πολλοί στην Τουρκία θεωρούν πως η χώρα τους τη δεκαετία του '20 υπέστη μεγάλη αδικία με τη Συνθήκη των Σεβρών ακόμα και με την ακύρωσή της από τη Συνθήκη της Λωζάνης, που όρισε τα σύνορα του τουρκικού κράτους. Ο τουρκικός αναθεωρητισμός έχει τις ρίζες του στην αίσθηση αυτής της ιστορικής αδικίας, κατά την γένεση του τουρκικού κράτους. Η επιθετικότητα/ αναθεωρητισμός είναι στοιχείο της τουρκικής πολιτικής κουλτούρας, το οποίο ωστόσο δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να μεταβληθεί. Η σημερινή συγκυρία έχει διαμορφωθεί από το Δόγμα της Γαλάζιας πατρίδας, το οποίο γίνεται το επίσημο όραμα της Τουρκίας και σηματοδοτεί μια δραστική αλλαγή των προτεραιοτήτων της. Η Γαλάζια πατρίδα έχει ως σημαντικό αποτύπωμα το τουρκολιβυκό μνημόνιο. Είναι εξαιρετικά δύσκολο να ξεφύγουμε από ένα πλαίσιο όπου η Τουρκία κρατά το κλειδί της έντασης και έχει εκείνη το πλεονέκτημα των πρωτοβουλιών. Για την Τουρκία, η λογική του διλήμματος ασφαλείας αναφύεται ιδίως όταν η Ελλάδα εξοπλίζεται. Για την Ελλάδα, από το 1974, υπάρχει η αντίληψη της απειλής, η οποία αντιμετωπίζεται με την αύξηση των αμυντικών ικανοτήτων. Ωστόσο το δίλημμα ασφαλείας και η αποτροπή δεν είναι αλληλοαποκλειόμενα. Άλλωστε κατά το παρελθόν, ήταν η Τουρκία που αντιλαμβανόταν την Ελλάδα ως απειλή (ιδίως τις πρώτες δεκαετίες μετά την ίδρυση του τουρκικού κράτους). Επιπλέον, η διάθεση προσέγγισης που υπήρχε κατά την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα δεν συνοδεύτηκε από εξάλειψη του αισθήματος απειλής. Η απόκτηση των F-16 έγινε σε μια περίοδο (2005-6) χωρίς εντάσεις. Παρόλα αυτά η ανασφάλεια υπήρχε.

Ο κ. Υφαντής υπογράμμισε το γεγονός ότι η θεωρία της απομόνωσης της Τουρκίας δεν ευσταθεί. Η Τουρκία αποτελεί μια εξαιρετικά δυναμική οικονομία, παρόλα τα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Είναι μέλος των G20 και του NATO, με στενές σχέσεις με την ΕΕ και άλλους παγκόσμιους παίκτες. Ο κ. Υφαντής, ωστόσο, εκτιμά ότι υπάρχει έλλειψη εμπιστοσύνης προς την Τουρκία. Αρχικά, η Άγκυρα επιχείρησε στο πλαίσιο της «πολιτικής των μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες του δόγματος Νταβούτογλου, να λειτουργήσει ως διαμορφωτής της περιφερειακής τάξης και να παίξει όχι έναν

ηγεμονικό αλλά ηγετικό ρόλο. Η πολιτική του «αγαθού καθοδηγητή» ανετράπη με το ξέσπασμα του συριακού εμφυλίου και την ανατροπή του Μόρσι στην Αίγυπτο. Ο κ. Υφαντής ανέφερε ακόμα την κόπωση του καθεστώτος του Ταγίπ Ερντογάν μετά από είκοσι χρόνια στην εξουσία. Θεωρεί δε ότι αναπτύχθηκαν «κεντροασιατικά» αυταρχικά χαρακτηριστικά. Πάντως, δεν πρέπει να θεωρήσουμε ότι ο τούρκος Πρόεδρος ενεργεί μη ορθολογικά.

Για την Ελλάδα, ο κ. Υφαντής υποστήριξε ότι κατά τη δεκαετία του 1980 έσφαλε με την διακοπή των συνομιλιών με την Τουρκία. Ο κ. Υφαντής ακόμα σημείωσε ότι στο ζήτημα του Καστελλόριζου αποτυπώνεται η ελληνοτουρκική σύγκρουση ως σύγκρουση θέσεων και αρχών. Η Ελλάδα επιδιώκει μια διευθέτηση στο πλαίσιο του διεθνούς δικαίου. Επομένως όσο μειωμένη επήρεια και να δώσει μια τυχόν εκδίκηση από το Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, αυτή δεν μπορεί ασφαλώς να είναι μικρότερη από το υπάρχον εύρος των χωρικών υδάτων συν κάτι ακόμη. Αντίθετα, η Τουρκία αποσκοπεί να επιβληθεί με τη στρατιωτική ισχύ. Επιπλέον, η Αθήνα εκτός από το πλεονέκτημα της συμμετοχής της στην ΕΕ, έχει διευρύνει την αποτρεπτική της ισχύ με την εμβάθυνση των διμερών και τριμερών σχέσεων (ΗΠΑ, Γαλλία, ΗΑΕ). Συνεπώς, το κόστος της Τουρκίας αυξάνεται στην περίπτωση που επιδιώξει επί του πεδίου να αμφισβητήσει με μια επιχείρηση την κυριαρχία της Ελλάδας. Άλλωστε, μια εκτεταμένη σύγκρουση είναι ένα εφιαλτικό σενάριο και για τις δύο πλευρές, από το οποίο κανείς δεν θα ήταν νικητής. Πάντως, η στρατιωτική ισχύς είναι το σκληρότερο νόμισμα της αποτροπής. Η τεχνολογική εξέλιξη επιτρέπει να εξισορροπήσουμε την τουρκική επιθετικότητα και να μειώσουμε το χάσμα ικανοτήτων (capability gap) που υφίσταται στο πεδίο αυτό.

Μπορείτε να παρακολουθήσετε τη συζήτηση εδώ:
<https://youtu.be/VGCuZPblSno>